

Talvisotaa edeltäneet neuvottelut Moskovassa ja Suomen puolustusvalmius

Kenraaliluutnantti K L Oesch

1. Perushankintaohjelmat.

Syyskuun 1. päivän aamuna 1939 Ruotsin tšekäläinen sotilasasiamies ilmoitti minulle, että Hitlerin joukot olivat aikaisin aamulla aloittaneet hyökkäyksen Puolaan. Hitlerin ja Stalinin viikkoa aikaisemmin solmima sopimus oli sytyttänyt kovan palneen alaisena olleen Euroopan ruutitynnyrin. Kun ilmoitin asian esmiehelleni sotamarsalkka Mannerheimille, hän piti asiallisena viipymättä lausua pari sanaa puolustusministeri J Niukkaselle ja kehoitti minua seuraamaan mukanaan. Ministerin virkahuoneeseen saavuttuamme Mannerheim ilmoitti alkaneesta sodasta seuraavin sanoin: "Uskooko herra Ministeri nyt vihdoinkin, että sota Euroopassa on syttynyt?" Ministerin vastauksella "ei jaksa vieläkään oikein uskoa todeksi" ei ole tässä yhteydessä mitään merkitystä. Tärkeintä on Mannerheimin kysymyksen muoto, jolla hän nyt tahtoi palauttaa ministerin mieleen ne lukuisat tapaukset, jolloin hän aikaisempina vuosina oli huomauttanut poliittisen jännityksen kasvamisesta ja vaatinut kii-reellisempiä toimenpiteitä puolustusvalmiutemme kohottamiseksi.

Poliittisissa piireissä ei alkanut sota vielä ensimmäisinä päivinä eikä viikkoinakaan herättänyt mitään suurempaa levottomuutta. Elettiin hyvässä uskossa, että sota ei leviäisi meidän rajoillemme. Muiden pohjoismaiden kanssa Suomi julistautui heti puolueetto-

maksi. Sodan ensimmäisinä päivinä perustettiin kylläkin kansanhuoltoministeriö, mutta puolue-elämä erimiellisyksineen ja riittaisuuksineen jatkui entiseen tapaan. Saattoipa eräs lehti esittää kysymyksen ”tykkeitä vai leipää” ja selittää, että ellei taitava diplomatia voi meitä pelastaa, niin vain houkkilot kuvittelevat, että tykeistä olisi apua.

Monet silloisen hallituksen jäsenistä tuntuivat olevan huonosti perillä, jopa välinpitämättömiä puolustusvalmiudestamme. Eräskin johtavista poliitikoistamme oli muutamia viikkoja aikaisemmin kirjoittanut, ettei hän usko sotaan, koska maailma ei voi tulla niin järjettömäksi. Myös itse pääministeri Cajander oli vielä elokuussa suurten sotaharjoitusten päättyessä lausunut tyytyväisyytensä siitä, ettei liikoja aseita ollut ostettu varastoihin ruostumaan ja että kannanmunien vienti oli ilahduttavassa määrässä kasvanut. Syyskuun alkupäivinä sain häneltä kutsun erääseen ministerivaliokunnan istuntoon tekemään selkoa perushankintatilanteesta. Sain vastattavakseni kysymyksen: ”Ovatko linnoituksemme ja muut puolustuslaitteemme rajoillamme kunnossa?” Pääministeri ihmetteli ja oli tyytymätön kun vastasin: ”Rajojemme linnoituksissa on paljon puutteellisuksia ja suoranaisia aukkoja, koska emme ajoissa ole saaneet tarvittavia määrärahoja. Viime kesän vapaaehtoinen työvoima ei näitä puutteita ole ehtinyt poistaa.” 1930-luvun kuluessa oli yleisesikunnan toimesta puolustusneuvoston tukemana esitetty vuosittain ns perushankinta-hätäohjelmia. Niitä hyväksyttiin aivan riittämättömästi ja asetettiin kaksi komiteaa tutkimaan määrärahatarvetta. Ehdotusten karsinnan jälkeen päädyttiin lopulta 2911 milj markkaan, josta valtiovarainministeri karsi 200 milj. Jäännös 2711 miljoonaa hyväksyttiin perushankintalakina vuonna 1938.

Puolustusvalmiutemme puutteista ja viimeisestä yrityksestä niiden poistamiseksi korotettiin jälleen kerran ääni puolustusvoimien johdon taholta. Puolustusneuvoston puheenjohtaja lähetti 4. 9. 39 puolustusministerille kirjelmän edellisenä vuonna hyväksytyyn perushankintaohjelman kiireellisemmästä toteuttamisesta ja siihen tarvittavista lisäyksistä. Tarvittavien lisäysten loppusumma päättyi 3,2 miljardiin markkaan. Siihen sisältyi mm: neljän uuden divisioonan sotavarustus 455 milj, yhden sotakuukauden a-tarvik-

keet ja räjähdysaineet 972 milj, linnoituksia varten 650 milj, ilmapvoimien ja ilmatorjunnan täydennykseen 444 milj markkaa. — Tämän kirjelmän johdosta valtioneuvosto asetti 8. 9. 39 komitean silloisen Suomen Pankin pääjohtajan Risto Rytin puheenjohtolla kiireellisesti käsittelemään kysymystä muuttuneiden olojen perushankintaohjelmaan aiheuttaneista lisäyksistä. Siis jälleen komitea, mutta ei määräyksiä sotatarviketeollisuuden heikoimpien kohtien osittaisestakaan liikekannallepanosta.

Tämä komitea, jonka jäseniksi määrättiin talousmiehiä, poliitikkoja ja pari sotilashenkilöä (Grandell, Oesch), totesi aluksi, että edellisen vuoden toukokuussa hyväksytyn perushankintalain edellyttämästä kokonaismäärästä — 2711 miljoonasta markasta — oli jo toteutettu tai sidottu hankintoihin 1210 milj markkaa, mutta myöntämättä oli vielä 1500 milj markkaa, siis enemmän kuin toinen puoli, koska laki edellytti ohjelman toteuttamisen päättyvän vasta vuonna 1944. Myönnettiin, että toteuttamista on kaikin keinoin kiirehdittävä, ja käytiin käsittelemään edellämainittua puolustusneuvoston puheenjohtajan lähettämää ja sotilasjohdon uudelleen muokkaamaa ehdotusta uudeksi perushankintaohjelmaksi perushankintalain lisäksi. Tämä ehdotus päättyi nyt erinäisten lisäysten jälkeen 4427 milj markkaan. Komitea katsol kuitenkin, että parin lähimmän vuoden aikana jo myönnettyjen varojen lisäksi voidaan säännöllistä tietä saada käytettäväksi vain 1500 milj markkaa. Tällä perusteella sotilasjohdolta pyydetty uusi ehdotus päättyi noin 2500 milj markkaan. Mitä tähän lisäohjelmaan samoin kuin vuoden 1938 perushankintaohjelmaan lopullisesti sisältyi, käy ilmi taulukosta 1.

Yhteenvetona todettakoon, että vuodesta 1931 alkaen oli lokakuuhun 1939 mennessä perushankintoihin myönnetty ja käytetty pyöreästi 2,3 miljardia. Perushankintalain edellyttämät käyttämättömät varat ja vuoden 1939 marraskuussa esitetty uudelleen tingitty ohjelma yhteensä tekivät 4 miljardia, ts jossain määrin tyydyttävää tilannetta edellyttävästä määrästä oli vain noin 1/3 toteutettu ja 2/3 toteuttamatta. Nykymarkoiksi muutettuna toteuttamaton osa 4 miljardia vastaisi noin 80 miljardia eli vajaata 1/4 nykyisestä vuosibudjetista.

Taulukko 1.

**Perushankintaohjelman toteuttaminen ja maanpuolustuksessa
todetut puutteet syksyllä 1939**

(Kaikki luvut ovat jonkin verran pyöristettyjä)

	Vuoden 1938 perushankintalaki Määrät milj mk		Vuoden 1939 syksyn lisä- ohjelma
	Valmiita tarv	Puolivalm	
1. Jalkaväen aseistus	162	56	1236
2. Jv-ampumatarv	164	185	
3. Tykistön aseistus	196	31	
4. Tyk-ampumatarv	235	231	
5. Ilmatorjunta	155	—	
6. Kaasusuojeluvälineet	103	29	
7. Viestivälineet	52	—	
8. Pioneerivälineet	23	—	
9. Lääkintätarv	14	5	
10. Eilääkintätarv	2	—	
11. Kuormastovälineet	16	—	415
12. Moottorijoneuvot	2	—	
13. Psvaunut ja -autot	25	—	
14. Kenttälainnoitukset	64	—	
15. Ilmavoimat	436	21	
16. Merivoimat	218	—	
17. Vaatetus	46	—	
18. Muita tarvikkeita ja va- rastoim	219	—	
19. Torpedojen valm	—	17	
20. Bensiini	60	—	
21. Ruuti	130	—	—
22. Koneita, raaka-aineita ym	6	8	228

Yhteensä	2911 milj	2500 milj
Karsittu	200 „	
Jäännös	2711 milj	
Käytetty ja varattu	1211 „	
Jäännös syksyllä 1939	1500 milj	

Yhteensä 400 milj puute

Vuosina 1931—39 käytetty pyöreästi yhteensä 2300 milj

2. Neuvottelut

Syyskuun loppupäivinä alkoi vaaravyöhyke arveluttavasti lähestyä Suomea. Viro sai kutsun saapua neuvottelemaan Moskovaan, ja 28. 9. 39 sen oli taivuttava avunantosopimukseen ja sotilaallisten tukikoh- tien myöntämiseen. Pian seurasivat kumpikin erikseen omalla vuo- rollaan — *divide et impera* periaatteen mukaisesti — Latvia ja Liettua, jotka katsoivat olevansa pakotettuja alistumaan saman- laisiin sopimuksiin kuin Virokin. Tämänlaatuisen kehityksen mah- dollisuutta silmällä pitäen meillä oli vähissä erin alettu lisätä jouk- kojen valmiutta syyskuun alkupuolelta lähtien. Elokuussa vapautu- nut vakinaisessa palveluksessa olleen vuosiluokan saapumiserä kut- suttiin takaisin palvelukseen, muutamia rauhanajan armeijan ja rannikkopuolustuksen joukko-osastoja muutettiin suojajoukkoko- koonpanoon ja siirrettiin sodanuhkamiehityksen edellyttämille alueille.

Lokakuun 5. päivänä kolkutettiin meldänkin ovellemme. Suo- men hallitus sai kutsun lähettää edustajan Moskovaan neuvottele- maan ”konkreettisista poliittisista kysymyksistä”. Baltian maiden konkreettiset neuvottelut, joiden lopputulos ensimmäisten kohdalta jo oli selvillä, antoivat aavistuksen, minkälaisuista asioista kans- samme halutaan neuvotella. Vaikka Neuvostoliiton taholta pari viikkoa alkaisemmin oli ilmoitettu, että se Suomeen nähden tulisi noudattamaan puolueettomuuspolitiikkaa, oli joukkojemme val- miutta kohotettava toisaalta juuri puolueettomuuden ja toisaalta mahdollisen liikekannallepanon suojaksi. 6. 10. määrättiin rauhanai- kaiset puolustusvoimat niihin luettuina rajavartiostot sekä rajasuo- jeluskuntapiirit suojajoukkokokoonpanoon ja siirtymään suunnitel- tuun suojaryhmytykseen raja-alueelle. Vahvistaakseen neuvotteluase- maamme tuleva ylipääällikkö esitti 7. 10. puolustusministerille vaati- muksen, että eräitä reservin ikäluokkia oli kutsuttava ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Pitemmittä puheitta hallitus käsitti tilanteen vakavuuden ainakin tässä suhteessa ja suostui esitykseen. Viipymättä kutsuttiin aluksi kolmen ja pari päivää myöhemmin viimeisten kuu- den sotilasläänin reserviläiset ylimääräisiin kertausharjoituksiin. Näin oli YH alkanut, ja sen mukana syntyi, kasvoi ja lujittui ikul-

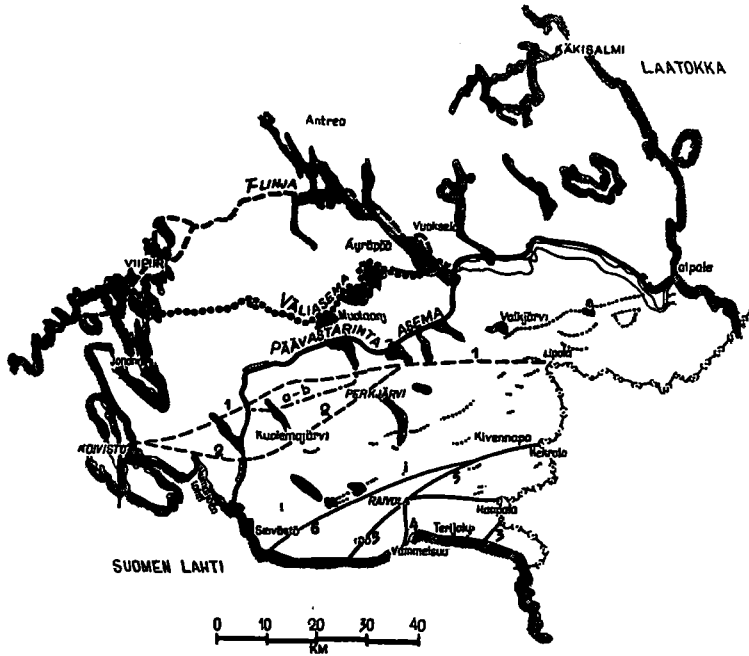
siksi ajoiksi Suomen kansalle esimerkiksi kelpaava niin YH:n kuin talvisodan yksimielisyyden henki.

Ensimmäisen neuvottelukierroksen aikana Moskovassa alkutunustelujen jälkeen, joissa puoleltamme torjuttiin Baltian maiden esimerkin mukaan tarjottu avunantosopimus, Stalin kiteytti vähimmäisvaatimuksensa seuraavanlaisiksi: Suomi luovuttaa Neuvostoliitolle Suomenlahden ulkosaaret ja Koiviston saaren, Karjalan kannakselta Lipolan — Koiviston kauppalan eteläpuoleisen alueen, Hangon kaupungin ympäristöineen ja Lappvikin sataman sekä länsiosan Petsamon Kalastajasaarennosta, yhteensä 2761 km². Korvaukseksi luovutetuista alueista Suomi saisi Repolasta ja Porajärveltä 5529 km²:n suuruisen alueen. Ilmeisesti myöhempien suunnitelmien toteuttamisen varalta esitettiin myös vaatimus linnoitettujen rajavyöhykkeiden demilitarisoinnista Suomen puolella.

Kun pääneuvottelijamme J K Paasikivi Helsinkiin palattuaan oli esittänyt venäläisten vaatimuksen hallituksen ulkoasiainvallokunnalle eli "sotakabinetille", johon kuuluivat pääministeri Cajander, ulkoministeri Erkko, valtiovarainministeri Tanner ja puolustusministeri Niukkanen, alkoi tämän sisärenkaan piirissä keskinäinen neuvottelu siitä, kuinka pitkälle Suomi voi mennä myönnytyksissään, mikä on siis Suomen enimmäistarjous venäläisten vähimmäisvaatimusta vastaan. Korkeimman sotilasjohdon, erityisesti Mannerheimin mielipidettä kuultiin. Sain tehtäväkseni esittää tässä sisärenkaassa, miten rajan siirto erityisesti Kannaksella vaikuttaisi puolustus suunnitelmaamme ja puolustusmahdollisuuksiimme. Esitykseni pääkohdat olivat seuraavat: "Rajan siirto venäläisten ehdottamalla tavalla pidentäisi rajan Kannaksella kaksinkertaiseksi. Uusi raja-alue muodostuisi hyökkääjälle edullisemmaksi hyökkäyksen lähtökohdaksi kuin entinen, koska se heti alkuun tarjoaisi enemmän tilaa hyökkäysjoukkojen levittämiseen. Mutta pahinta on kuitenkin, että huomattava osa linnoitetusta asemastamme, jota tosin vielä ei ole valmiiksi rakennettu, tulisi jäämään rajan taakse. Koko maan puolustuksen arimman suunnan pääpuolustusasema olisi suurelta osaltaan siirrettävä tuntuvasti taemmaksi kokonaan varustamattomaan maas-

Karttaluonnos Karjalan kannaksesta:

Linnoitukset
 NL:n vaatimukset
 Suomen esittämät ja
 mahdolliset tarjoukset

Selite

1. NL:n ensimmäinen vaatimus
  2. NL:n tingitty vaatimus
  3. Suomen tarjous 23. 10. 39
  4. Suomen tarjous 3. 11. 39
  5. Suomen ehdollinen tarjous, jäi esittämättä
  6. Suomen tarjousten äärimmäinen raja
- a—b Rakentamatta jäänyt Perkjärven asema

toon. Mitä vaatimus uuden raja-alueen demilitarisoinnista merkitsee, on sanomattakin selvää.”

Venäläisten vaatimuksia kaikki pitivät liian suurina, mutta täysin torjuva vastaus ei kenenkään mielestä tullut kysymykseen. Oli osoitettava ymmärtämystä Leningradin turvallisuusvaatimuksiin nähden ja tehtävä kohtuullisia myönnytyksiä. Tämä tuotiin selvästi esiin jo ensimmäisissä neuvotteluissa, joissa asetettiin vastakkain meidän moniin sopimuksiin (Tarton rauhansopimus ja vuoden 1945 loppuun voimassa oleva irtisanomaton hyökkäämättömyyssopimus) ja Kannaksen ikivanhaan suomalaiseen asutukseen perustuvat oikeutemme ja toisaalta suurvallan strategiset näkökohdat ja pelätyn tai kuvitellun Suomen alueen kautta tapahtuvan saksalaishyökkäyksen torjuminen. Mutta suureksi erimielisyyden aiheeksi tuli juuri tuo kohtuullisten myönnytysten raja.

Ulkoministeri Erkko oli melkoisen jyrkällä kannalla: vain Suomenlahden saarista voidaan keskustella, mutta Kannaksesta ei voida mitään luovuttaa eikä Hangon suunnalla luoda uutta rajaa. Hän oli vuorevarma käsityksessään, että sotaa ei tule, koska venäläiset olivat lähteneet aluevaihdon pohjalta, mikä merkitsi tasavertaisia neuvotteluja. Puolustusministeri Niukkasen myöntöväisyys ulottui Suomenlahden saarien, paitsi Suursaaren, luovuttamiseen ja Kannaksella aluksi Kuokkalan mutkaan ja myöhemmin Raivolan lehtikuusimetsään saakka. Hänkin tuntui olevan sitä mieltä, että sotaa ei tule, vaan ”jallitus” rajalla jatkuu aikansa, minkä jälkeen sota-väki menee kotiin. Mannerheim puolestaan esitti mielipiteensä, että suurvallan kannalta katsoen rajan tarkistus saattaa olla aiheellinen vaatimus ja olisi ehkä syytä ehdottaa rajan siirtoa Kannaksella siten, että Neuvostoliitto saisi Inon entisen linnoitusalueen, jolloin se vastarannalla olevien ja Inoon rakentamiensa linnakkeiden avulla voisi sulkea pääsyn Kronstadtin lahdelta. Muistelmissaan Paasikivi sanoo, että rajan siirtämistä Karjalan kannaksella Neuvostoliiton esittämällä tavalla ei sotilastahollamme pidetty mahdollisena. Tämä väite perustunee väärinkäsitykseen, sillä sehän olisi ”rauhanomaisella tavalla” leikannut linnoitetun asemamme kahtia ja tehnyt sen käyttökelvottomaksi.

Toiselle neuvottelumatkalle Moskovaan tuli mukaan myös ministeri V Tanner Paasikiven ehdotuksen mukaisesti jonkunlaisena vastapainona liiallista myöntyväisyyttä vastaan, josta Paasikiveä ehkä saatettaisiin epäillä. Myönnytyksien kannalla Tannerkin oli, mutta Paasikivi oli valmis menemään pitemmälle. Puolestamme tarjottiin aluksi vain Kuokkalan mutkaa Karjalan kannaksella ja Suomenlahden ulkosaaria paitsi Suursaarta. Tämä tarjous ei johtanut mihinkään tulokseen, ja jälleen neuvoteltiin Helsingissä sotakabinetin kanssa sekä hallituksen ja eduskuntaryhmien yhteisessä kokouksessa. Mannerheim esitti pessimistisessä miellipiteessään, että mellitä puuttuu paljon sotatarvikkeita, voimme kestää sotaa vain muutaman viikon. Puolustusministeri Niukkanen esitti kuitenkin hyvinkin rohkeita ja itsetietoisia miellipiteitä pyrkien esiintymään suurempana asiantuntijana kuin puolustusneuvoston puheenjohtaja. Hän lausui mm: "Armeija on ensiluokkainen. Tykistöön nähden olemme kyllä alakynnessä, samoin ilmatorjuntaan ja ilmavoimiin nähden. Maarintama kuitenkin pitää, mutta ilmassa venäläiset voivat saada pahan yllherruuden ja tuottaa hävitystä. Karjalan kannaksella ei voi tehdä liian suuria luovutuksia." Sota on edullisempi kuin Venäjän vaatimukset." Tahtolko ministeri vältteellään maarintaman pitämisestä peittää laiminlyönnit puolustusvoimien perushankinnoissa, jääköön tässä yhteydessä lähemmin käsittelemättä. Jos hänellä olisi ollut oikeampi kuva kestokyvystämme, olisi hänellä ehkä ollut syytä tarkistaa myönnytysten rajaa ja ennen kaikkea ryhtyä tarmokkaisiin toimenpiteisiin ase- ja ammusvarastojemme kartuttamiseksi, sikäli kuin siihen vielä oli mahdollisuuksia.

Ennen kuin neuvottelijamme kolmannella matkallaan Moskovaan olivat ehtineet perille, antoi Molotov Neuvostoliiton korkeimman neuvoston kokouksessa, Suomelle esitetyt vaatimukset radioteitse julkisuuteen. Tämä merkitsi sitä, että vaatimuksista oli tehty sellainen arvovaltakyseymys, josta suurvalta ei aikunut luopua, vaatimukset oli siis itse asiassa ymmärrettävä minimivaatimuksina. Että asia oli saanut vakavamman käänteän, ymmärrettiin poliittisen johtomme piirissä, mutta tuskin tarpeeksi selvästi. Se tahdottiin mieluummin nähdä vain eräänä hermosodan keinona. Yleinen miellipide tuntui tämän asian julkiseksi tulon johdosta tiukentuvan. Kuu-

lul ääniä sekä lehdistössä että eduskunnassa: ei tuumaakaan maata luovuteta, ei edes vedenalaista karlakaan.

Neuvottelutilanteen näin kiristyessä meille esitettiin varoittavia-kin miellpiteitä ulkopuolisten taholta, erityisesti Berliinistä. Annettiin ymmärtää, ettei jouta saa jännittää liian kireälle. Niinpä Helsingissä oleva Saksan sotilasasiamies eversti Rössing sai ilmeisesti esimieheltään ministeri Blücheriltä kehotuksen käydä luonani asialla. Hän kehotti ”järkeviin myönnytyksiin, sillä liiallinen itsepäisyys johtaisi sotaan, jonka seurauksena pian olisi Suomesta jäljellä vain liikuttava sankaritaru”.

Kolmas kierros Moskovassa oli jatkuvasit sitkeä ja mutkallinen. Suomen puolelta tarjottiin nyt uudeksi rajaksi linjaa Haapala—Kauhijärvi—Raivola—Vammelsuu, mutta se ei tyydyttänyt Neuvostoliittoa. Jo tämän kierroksen ensi vaiheessa Molotov lausui: ”Nyt ovat siviiliviranomaiset käsitelleet asiaa, ja kun ei ole päästy sopimukseen, täytyy asia antaa sotilaiden haltuun”. Paasikivi merkitsi nämä muistiin vakavina sanoina. Stalin oli tosin luopunut rajalinnoitusten hävittämisvaatimuksesta ja oli halukas tyytymään Kannaksella hiukan eteläisempään rajaan, joka lännessä kuitenkin olisi päättynyt Koiviston kauppalaan ja saareen. Hallituksemme viimeiset ohjeet neuvottelijoillemme olivat: Suomenlahden ulkosaarten lisäksi voitaisiin tarjota Suursaaren eteläpuolta, hätätilassa koko saarta sekä Kannakselta Vammeljoensuun—Lintulanjoen—Kauhijärven linjan lisäksi Inon vanhaa linnoltusaluetta sillä ehdolla, että vastapuoli luopuisi Koiviston linjasta ja tukikohdasta Hangon luona. Tältä myönnytykseltä puuttuivat kuitenkin edellytykset eikä sitä esitetty.

Tähän katkesivat neuvottelut ja valtuuskuntamme lähti paluumatkalle Helsinkiin 13. 11. 39. Ilmoitettuaan Molotoville kirjeellisesti toivomuksen, että neuvottelut tulevaisuudessa johtaisivat molempia puolia tyydyttäviin tuloksiin. Meillä oltiin optimistisiä ja viitattiin oikeuksimme ja sopimuksiimme. Sisärenkaassa oltiin melkein vuo-renvarmoja siitä, että sotaa ei tule. Tähän lienee myös tuntuvasti vaikuttanut Stalinin aikaisempina vuosina lausuma Neuvostoliiton ohjelma: yhtään vaaksaa omaa maata emme kenellekään luovuta, yhtään tuumaa vierasta maata emme keneltäkään tando. Koulut alkoivat jälleen toimintansa, joukko evakuoituja vaaravyöhykkeellä

olevista kaupungeista ja rajaseuduiltakin palasi koteihinsa. Ikku-noista alettiin pestä pois koristeellisia liimapaperivahvikkeita. Oltiin sitä mieltä, että venäläisille tarjotuissa myönnytyksissä oli jo menty riittävän pitkälle. Ulkoministeri oli jo neuvottelujen alkuvaiheessa kehottanut Paasikiveä unohtamaan, että Neuvostoliitto on suurvalta. Hän vastusti lisämyönnytyksiä ja piti kiinni oikeudellisista näkökohdista puolustusvalmiudessamme olevien suurten puutteellisuuksienkin uhalla. Ilmeisesti hän oli tietoinen siitä, että oikeudesta kiinni pitävää ulkopolitiikkaa tukemassa täytyy olla riittävä puolustusvoima, mutta hän luottikin rauhan säilymiseen. Puolustusministeri oli niin varma rauhan säilymisestä ja Neuvostoliiton peräytymisestä vaatimuksistaan, että oli valmis päästämään kotiin huomattavan osan armeijasta eikä suostunut vieläkään sotateollisuuden osittaiseenkaan liikekannallepanoon. Pääministeri lausui marraskuun puolivälin jälkeen Helsingissä pidetyssä maanpuolustusjuhlassa, että Leningrad, sikäli kuin se enää oli elintärkeä paikka Neuvostoliitolle, oli täysin turvassa Saksan ja Venäjän tekemän liiton jälkeen. Lisäksi pääministeri kehotti kansalaisia palaamaan arkitöihin, luopumaan sellaisen ylläpitämisestä, joka tavallisuudesta poikkeaa, sekä mainitsi lopuksi, että oli opittava kyntämään kivääri selässä. Näissä todellisuudelle vieraisissa ja sodanaikaisen suurvaltapolitiikan menetelmiä alliarvioivissa miellipiteissä ja käsityskannoissa jätettiin ottamatta huomioon eräät venäläisten neuvottelujen aikana esittämät pahaenteiset, suorastaan uhkaavat lausunnot.

Sekä Mannerheim että Paasikivi olivat olleet kovin huolestuneita neuvottelujen katkeamisesta ja suomalaisten neuvottelijain paluusta takaisin Helsinkiin. Heidän mielestään neuvotteluja olisi ollut jatkettava ja tehtävä lisämyönnytyksiä. Tuntien puolustusvalmiutemme heikkoudet ja realistisesti oivaltaen, mitä merkitsee sota suurvaltaa vastaan, Mannerheim tahtoi neuvottelulla voittaa aikaa ja mikäli mahdollista lisämyönnytyksillä välttää aseellisen selkkauksen. Hän oli ollut aikaisemmin valmis luovuttamaan Inon entisen linnoitusalueen ja myös valmis keskustelemaan Jussarön saaresta (noin 35 km Hankoniemen kärjestä itään), mutta sotakabinetti ei ollut hyväksynyt sitä sellaisenaan. Olisiko Mannerheim mennyt vieläkin

pitemmälle kuin Inon luovutukseen, ei käy ilmi hänen puheenvuoroistaan. Lienee kuitenkin aiheellista olettaa, että hänen myönnytyksensä eivät ainakaan missään olennaisissa kohdissa olisi vaarantaneet Kannaksen eivätkä myöskään rannikkojemme puolustusta. Tämä äärimmäinen raja olisi voinut olla: Kannaksella ylimalkainen linja, joka kulkee Kekrolan mutkasta Kivennavan kirkon eteläpuolitse Vammeljärven ja Rleskjärven kautta Seivästön itäpuolelle. Uusi rajalinja olisi jättänyt pääpuolustusaseman koskemattomaksi ja jäännyt siitä tyydyttävän matkan päähän. Tämän rajanjärjestelyn kautta venäläiset olisivat voineet tehokkaasti sulkea Kronstadtin lahden rakentamalla linnoituksia myös sen pohjoisrannalle ja Leningradin alueen maarintamakin olisi voitu rakentaa noin 50—60 km:n päähän suojattavasta kohteesta. Jussarön luovutuksesta olisi ehkä aiheutunut joitakin hankaluuksia, mutta rannikkopuolustuksemme olisi voinut niistä selviytyä. Jos hallituksen sisärenkaassa olisi aavistettu, mitä oli tulossa, olisi se varmaan suostunut ainakin kokeilemaan tällä viimeisellä tarjouksella. Mikäli tällainen tarjous ei vastapuolta olisi tyydyttänyt, olisi pitemmälle menevät vaatimukset olleet sodankin uhalla torjuttava.

Ilmeistä kuitenkin on, että Neuvostoliitto ei viimeiseenkin ajateltavissa olevaan myönnytykseen olisi ollut tyytyväinen. Suomen vähäiset myönnytykset perustuivat lähinnä siihen epäluuloon, että Neuvostoliitto vaatimuksillaan pyrki horjuttamaan asemaamme ja puolustustahtoaamme edessä olevaa valloitusta silmällä pitäen. Pian kävikin selville, että Neuvostoliitto pyrki kokonaisratkaisuuun. Kun se jo neuvottelujen kuluessa alkoi vankasti epäillä, ettei se "rauhanomaista tietä" saa tahtoaan läpi, se antoi vaatimuksensa julkisuuteen tehden siten niiden toteuttamisesta arvovaltakysymyksen. Se tahtoi sanella eikä enää neuvotella. Samanaikaisesti, loka—marraskuun vaihteessa, se ryhtyi sekä sotilaallisiin että poliittisiin toimenpiteisiin vastarinnan nujertamiseksi. Sopivan ulkonaisen syyn keksiminen sodan aloittamiselle ei tuottanut sille vaikeuksia. Marraskuun 26. päivänä se järjesti tunnetut provokatoriset Mainilan laukaukset, joiden ampumisesta syytettiin Suomea. Hyökkäämättömyyssopimus sanottiin irti, samoin diplomaattiset suhteet, ja hyökkäys alkoi 30. 11. 39.

Jo seuraavana päivänä, ennen kuin sota kunnolla oli ehtinyt alkaa, ilmoitti Neuvostoliitto perustaneensa O W Kuusisen johtaman "Suomen demokraattisen hallituksen", joka puolestaan seuraavana päivänä teki Moskovan kanssa avunanto- ja aluevaihtosopimuksen. Tämä toimenpide osoitti selvästi, että pyrkimyksenä oli kokonaisratkaisu, tarkoituksena oli valloittaa koko Suomi. Kuviteltiin, että puna-armeija helposti murtaisi suomalaisten joukkojen vastarinnan ja tasoittaisi tien Helsinkiin siellä pidettävää uuden kansanarmeijan paraattia varten. Käsityksen syntyymiseen Suomen puolustuksen pikaisesta kukistumisesta ja helposta sotaretkestä olivat ilmeisesti vaikuttaneet suomalaisten emigranttikommunistien antamat harhaanjohtavat tiedot Suomen sisäisistä oloista. Mitkään suomalaisten vetoamukset neuvottelujen uudelleen aloittamisesta ja rauhanomaisesta ratkaisusta eivät johtaneet tulokseen, koska Neuvostoliitto oli vakaasti lähtenyt kokonaisratkaisun tielle. Siihen se oli tähdännyt jo neuvotteluvaiheessa. Neuvottelujen pohjaksi esittämänsä vaatimuksen siitä kohdasta, joka olisi leikannut Kannaksen puolustusaseman kahtia, se ei ollut luopunut. Se tahtoi siis päästä puolustuksemme ratkaisevaan helkentämiseen ja varata kaikki mahdollisuudet myöhempää toimintaa varten esittääkseen pian uusia vaatimuksia, kuten se menetteli Baltian maissa. Tällainen menettelyhän yleensä kuului alkakauden diktaattorien tapoihin. Kun tämä "rauhanomainen tie" ei onnistunut, se piti oikeutenaan turvautua imperialistisen väkivallan tiehen, jonka päämääränä eivät olleet vain strategiset näkökohdat Leningradin alueen turvallisuuden vahvistamiseksi epäillyn saksalaishyökkäyksen varalta. Kuusisen hallituksen muodostaminen antoi sille sekä kommunistisen ekspansion että kokonaisratkaisun leiman.

Eräät johtavat poliitikkomme olivat viimeiseen saakka toivoneet, että Neuvostoliitto ottaisi uudelleen neuvottelukosketuksen Suomeen. Tämä uusi kosketus oli odottamaton talvisodan alku. Onneksemme se ei yllättänyt joukkojemme liikekannallepanoa ja keskitystä. Puolustusvalmiutemme kohottamiseksi suoritetut toimenpiteet, suoja-joukkojen ja kenttäarmeijan keskittäminen tuleville toiminta-alueilleen, osoittautuivat nyt oikeaan osuneiksi. Lähtötilanne oli nyt meille edullisempi kuin puolustussuunnitelmiamme valmisteltaessa olisi

voitu toivoakaan. Yhtymämme olivat nyt valmiina taisteluasemissaan, joissa vastustajamme pahimmassa tapauksessa olisi saattanut olla ennen meitä. Hyökkääjän lentoase ei voinut enää häiritä liikekannallepanoa eikä keskityskuljetuksia. Yksiköt saivat aikaa tutustua tulevaan taistelumaastoon, täydentää koulutustaan, rakentaa kenttälinoituksia; niiden yhteenkuuluvuuden tunne lujittui.

3. Sotatarviketilanne

Tämä edullinen alkutilanne ei meitä kuitenkaan voinut pitkälle auttaa, sillä torjuntavälineiden puute alkoi tuntua jo sodan ensimmäisinä päivinä. Sotatarviketeollisuuden liikekannallepano oli lykätty joulukuun 1. päivään, koska ensimmäistä sotapäivää pidettiin vielä jonkinlaisena hermokokeena. Aikaisemmin mainitun perushankintaohjelman ja lisäohjelman osoittamat puutteet ja aukot puolustusmahdollisuuksissamme olivat nyt kaikessa vakavuudessaan kovaa todellisuutta.

Aseistuksen alalla tuntui puute erityisesti seuraavissa kohdissa.

1. Ilma- ja hyökkäysvaunutorjunta oli heikkoa. Vain harvoihin ilmatorjuntakohteisiin riitti torjuntakalustoa, niihinkin vain nimeksi ja vailla huomattavampaa tehoa. Panssarintorjuntakalustoa, Boforsin 37 mm:n pst-tykkejä, piti määrävahvuuden mukaan kuulua 2 kpl pataljoonaa kohti, mutta alussa sitä riitti vain suojajoukkopataljoonille ja muutamille kenttäarmeijan pataljoonille. Suurelta osalta täytyikin sodan alkuvaikeina turvautua bensiniipulloihin ja rohkeiden miesten käyttämiin kasapanoksiin.

2. Suunnitelluista lentoaseen 17 laivueesta oli vain kymmenkunta olemassa ja niissäkin vain 50 % määrävahvuuden edellyttämästä konemäärästä, joiden joukossa osa jo vanhentuneita.

3. Tykistö oli lukumäärältään heikko. Yksi kenttäarmeijan yhdeksästä divisioonasta ja kotiarmeijan kaikki kolme divisioonaa jäisivät kokonaan vaille tykistöä. Kenttäarmeijan kahdeksalle divisioonalle riittäisi 3 patteristoa divisioonaa kohti suurelta osalta vanhaa, vapaussodan ajoilta peräisin olevaa kalustoa, mikä lukumäärältään vastasi tuskin puolta venäläisen divisioonan tykistöstä.

4. Jalkaväen aseistuksen suhteen vallitsi puutetta niin kiväärikuin konetuliaseiden kohdalla huomioon ottaen sodanajan suuren kulutuksen ja täydennystarpeen. Konepistoolimme oli tosin hyvä ja venäläisiin joukkoihin nähden riittävä, koska se silloin niitä vielä puuttui.

5. Viestikalustosta puuttui etenkin radioita, niitä oli vain ni-meksi ja nekin vanhanaikaisia.

6. Koska sotilaspukimiakaan ei ollut riittävästi, oli huomattavan osan jo pitänyt lähteä sotaan "malli Cajanderiin" pukeutuneena.

Puutteiden poistamiseksi ja täydennystarpeen tyydyttämiseksi oli turvaututtava sodanaikaisiin hankintoihin ulkomailta ja oman teol-lisuutemme mahdollisuuksiin. Ulkomaiset hankinnat tuottivat vai-keuksia ja edistivät hitaasti, koska sodan tai sodanvaaran vuoksi kaikkien oli ensiksi huolehdittava oman maan tarpeesta ja valmiu-desta. Omalla sotatarviketeollisuudella oli vaikeutena koneistojen ja työkalujen riittämättömyys, raaka-aineiden puute ja myöhään alkanut liikekannallepano. Muutamat maavoimien aseita koskevat numerot valaiskoot, mitä koti- ja ulkomaisilla hankinnoilla saatiin aikaan:

Taulukko 2.

Aseiden hankinta talvisodassa

Nimike	Kotimaa kpl	Ulkomaat kpl	Sotasaalis kpl
Kiväärejä	60 793	71 806	25 248
Pikakiväärejä	880	5 766	1 574
Konekiväärejä	729	100	954
Kranaatinheitimiä	272	100	94
Panssarintorjuntatykkeitä	139	58	125
Kenttätykkeitä	—	188	181?

Erikaliiperista, sangen kirjavaa tykistökalustoa saatiin eri maista (Ruotsi, Ranska, Englanti, Belgia, Norja) yhteensä 188 kpl kanuu-noita ja haupitseja. Näistä tuli huomattava osa, samoin kuin ras-kaista jv-aseistakin, vasta helmi- ja maaliskuun kuluessa eikä eh-tinyt rintamakäyttöön. Mukana seuraavat ammusmäärät olivat

yleensä vähäiset. Sotasaalistykkejä saatiin alun toistasataa, mutta niistä oli suurin osa vaurioituneita tai lukottomia, välittömään käyttöön kelvottomia. Oman lukunsa muodostavat Ranskasta lahjana lähetetyt vuoden 1877 mallia olevat jäykkälavettiset de Bange-tykit, joita saatiin 148 kpl (kal 80 mm — 155 mm). Näitä "hyppyjaakon" nimellä tunnettuja putkia, joita kylläkin seurasi runsaasti erinomaisia ammuksia, voitiin ottaa rintamakäyttöön vain muutamia kymmeniä, koska niiden tulinopeus oli ajanmukaiseen tykkiin verrattuna olematon — vain yksi laukaus minuutissa — eikä tykkimiehiä riittänyt sentään niin heikkotehoisen kaluston miehittämiseen kovinkaan paljon. Pikemmin de Bange-kalusto oli länsimaista myötätuntoa kuin todellista kalusto-apua.

Sodan aikana hankitulla jalkaväen ja tykistön aseistuksella saatiin häthätää varustetuksi kenttäarmeijan 9. Div tykistöllä, kaksi täydennysdivisioonaa sekä jv- että tykistöasein ja yksi täydennysdivisioonaa vain jv-asein. Muu osa täydennysaseista kului kenttäarmeijan aseistuksen ja vanhan tykistökaluston täydentämiseen ja korvaamiseen, mitä vaati niiden kuluminen, vaurioituminen ja tuhoutuminen.

4. Ampumatarvikkeet.

Ampumatarvikkeita laskettiin varastoissamme olevan noin 2 ½ kuukauden tarve kiväärikaliperisten aseiden osalta ja keskimäärin jonkin verran vajaa 1 kuukauden tarve eri tykkimalleja varten. Varastoissa olevan määrän ja sotateollisuuden tuotannon laskettiin yhteensä ehkä riittävän kiväärikaliperisten aseiden osalta noin 4 kuukauden ja tykistön osalta runsaan kahden kuukauden ajaksi. Jos aseistuksen määrä olisi edellämainituista luvuista vielä tuntuvasti noussut, olisi ampumatarvikkeiden kulutus vastaavasti kasvanut ja niistä olisi tullut pula myös vastaavasti aikaisemmin. Näin ollen aseistuksen määrä oli suurin piirtein riittävä sen ampumatarvikemäärän tarkoituksenmukaiseen kulutukseen, mikä varastoista ja hankinnoilla saatiin käytettäväksi. Poikkeuksen tekevät pst-tykit, koska niitä saatiin liian myöhään ja vihollispanssarien runsauteen verrattuna niitä aina oli liian vähän. Varsinainen pula vallitsi jatkuvasti erityisesti tykistön ampumatarvikkeista ja se huipentui sodan

Taulukko 3.

Yleisimpien ampumatarvikkeiden varastomäärät, hankinnat ja kulutus talvisodassa

Nimike	Varikot ja joukot		Saatu hankinnoilla		Kulutus		Huom
	Pvm	Kpl	Aika	Kpl	Aika	Kpl	
Kiv + pk + kk-patr	1. 12. 39	156,8 milj	1. 12. 39—		1. 12. 39		Sotasaalis ja omat menetykset eivät minkään nimikkeen kohdalla sisälly lukuihin.
	13. 3. 40	160,5 „	13. 3. 40	72,6 milj	—13. 3. 40	64,6 milj	
Pist + kppatr	1. 12. 39	25,8 „	—		—		Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	13. 3. 40	24,6 „	—	13,2 „	—	11,9 „	
Pst 37 K/36 ls	1. 12. 39	10 008	Suurin osa helmi—maalisk	51 681	—	34 250	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	13. 3. 40	27 250	Joulu—tammik	114 348	Joulu—tammik	108 901	
81—82 Krh ls	1. 12. 39	79 316	Helmi—maalisk	231 021	Helmi—maalisk	185 296	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	1. 2. 40	94 837	Yht	345 369	Yht	294 197	
	13. 3. 40	141 701 ?	Joulukuu	35 462	Joulukuu	69 254	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
			Tammikuu	46 940	Tammikuu	57 314	
76 K/02 ls	1. 12. 39	137 630	Helmi—maalisk	126 385	Helmi—maalisk	150 372	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	1. 1. 40	115 080	Yht	208 787	Yht	285 940	
	1. 2. 40	96 900	Joulukuu	4 500	Joulukuu	39 554	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	13. 3. 40	58 168	Tammikuu	9 839	Tammikuu	19 808	
76 LK/02 ls	1. 12. 39	39 811	Helmi—maalisk	48 829	Helmi—maalisk	26 412	Lisäykset ja vähennykset eivät täsmää tarkoin
	1. 1. 40	30 555	Yht	63 168	Yht	85 774	
	1. 2. 40	25 870	Tammikuu	10 736 ?	Tammikuu—maalisk	5 453	Tykit saap pääasiassa tammi—helmik.
	13. 3. 40	17 463	—	—	1. 12. 39—13. 3. 40	5 379	
105 K/Ruot ls	1. 1. 40	2 400	Tammikuu	24 485	Tammikuu—maalisk	13 903	Tykkejä oli 25 kpl
	13. 3. 40	7 911	Joulukuu	6 124	Joulukuu	9 898	
107 K/10—13 sl	1. 12. 39	5 659	Tammikuu	3 250	Tammikuu	6 881	Hylysyjen puute muutoin koko tuotanto: 28 899 kpl
	13. 3. 40	132	Helmi—maalisk	4 525	Helmi—maalisk	27 978	
114 H/Engl ls	1. 2. 40	—	Yht	13 899	Yht	44 757	Luvut eivät täsmää
	13. 3. 40	10 582	Joulu—maalisk	13 217	Joulu—maalisk	16 808	
122 H ls	1. 12. 39	42 407					Ero 10 000
	1. 1. 40	33 055					
	1. 2. 40	38 281					
	13. 3. 40	9 202					
150—152 H ls	1. 12. 39	23 092					
	13. 3. 40	10 059					

Sodan alkaessa kotimaisten kenttätykkien laukauksia 248 600 kpl.

Sodan päättyessä kotimaisten kenttätykkien laukauksia 95 000 kpl.

lopulla eräiden kaliiperien kohdalla melkein kriisiksi. Oheisesta taulukosta 3 käy ilmi tilanne sodan alussa ja lopussa eri patruuna- ja ammuslajien kohdalla. Vain kiväärikaliperisten patruunain ja kranaatinheittimen ammusten kohdalla on tilanne tyydyttävä; pst-tykkien osalta on muistettava em huomautus.

Kun tarkastelemme päivittäistä ammuskulutusta yleisimpien tykkimalliemme kohdalla, ovat numerot hämmästyttäviä. Seuraava taulukko osoittaa kuinka tiukalla ja suorastaan hiuskarvan varassa ammustilanteemme yleisimpien tykkikaliperien kohdalla oli.

Taulukko 4.

Yleisimpien tykkimallien keskimääräinen ammuskulutus asetta ja päivää kohti

Nimike	Aseita kpl	A-kulutus kpl	Asetta koh- ti p:ssä	Keskimää- rin p:ssä
76 K/02	208	285 900	14	2 859
76 LK/02	72	85 800	10	858
122 H	70	44 750	6,5	447
107 K	11	5 380	5	538
150—152 H	32	16 800	5	168

Nämä ovat järkyttäviä lukuja! Kulutusmäärät ovat todella uskottomattoman vähäiset. Yleisimpien tykkimallien 76 K/02 kohdalla vain 14 laukausta ja 122 mm:n haupitsin vain 6,5 laukausta keskimäärin päivää kohti. Kohtuullinen ja tyydyttäviä vaatimuksia vastaava tarve olisi ollut ainakin 3-kertainen. Näin vähäinen kulutus oli pakon vaatima ja siihen päästiin mitä ankarimmalla päivittäisellä säästämällä ja säännöstelyllä. Jatkosodan vetäytymisvaiheen aikana 16. 6.—16. 7. 44 oli kulutus melkein tarkoin 3-kertainen päivää ja tykkiä kohti. Mutta silloin oli tykistöäkin lähes 2½ kertaa enemmän käytettävissä, joten ammuttujen laukausten määrä tietyillä kalustoilla saattoi nousta 7—8-kertaiseksi talvisodan määristä.

Rintamajoukot tilasivat kylläkin päivittäin tuntuvasti suurempia määriä ammuksia, mutta ylemmät johtoportaat voivat antaa vain sen, mitä ammusteollisuus pystyi tuottamaan. Tosin tykistöemme tuli oli niin tarkkaa, että miltei jokainen ammus osui kohdalleen, mutta

määrä ei riittänyt läheskään kaikkiin otollisiin maaleihin eikä kulluttanut vihollista tarpeeksi. Seurauksena oli, että jalkaväen osuus torjunnassa tuli sitä raskaammaksi ja verisemmäksi.

Jos olisi käytetty ammuksia todellisen tarpeen vaatima määrä, olisivat varastot loppuneet 1—2 kuukautta aikaisemmin, mutta siihen olisivat myös kaikki mahdollisuudet taistelun jatkamiseen päättyneet. Sota olisi sillä menetelmällä päättynyt huomommin. Tosin eri portaiden varastoissa sodan päättymishetkellä oli — kuten taulukosta 3 käy ilmi — muutamia kymmeniä tuhansia laukauksia, mutta niiden määrä vastasi aikaisemman vähäisen kulutuksen mukaan vain noin 1 viikon tarvetta. Tämä varmuusvarasto oli välttämätön, sillä jos sekin olisi kulunut loppuun, olisi meille voitu sanoa mitä hyvänsä. Jokaisella johtoportaalalla täytyi omassa varastossaan aina olla tietty minimiannos yllättävien tilanteiden varalle. — Kotimainen ammustuotanto oli kylläkin vähitellen kasvanut. 76 K/02 ammustuotanto oli joulukuussa 1100, tammikuussa 1500 ja helmi—maaliskuussa se nousi vähitellen 3000 kpl:seen päivässä. Tämä 3000:n määrä vastasi juuri tlukan säännöstelyn päiväkulutusta, joten viikon varasto olisi jäänyt pysyväiseksi. (Niukkanen mainitsema luku 5500 päivässä ei pidä paikkaansa).

5. Täydennysjoukot ja -miehistö

Ei vain sodan syttymishetkestä alkaen vaan jo puolustussuunnitelmien kehittämiskaudelta oli selvää, että koulutetusta miehistöstä, elävästä voimasta, tulee ajan mittaan olemaan suuri puute uusien yksikköjen ja yhtymien perustamisessa sekä toisaalta perustettujen yhtymien täydentämisessä. Esille tullutta puutetta olisi suuresti voitu helpottaa, jos asevelvollisuuslakimme 12 §:n nojalla asevelvolliset miehet olisi aikaisempina vuosina määrätty asepalvelukseen laajemmassa mitassa kuin tehtiin. Säästäväisyyspolitiikan mukaisesti siirrettiin jokaisesta vuosiluokasta osa nostoväen II luokkaan vasta sodan aikana koulutettavaksi. Täten sai noin 50.000 miestä ase-koulutuksensa liian myöhään. Uusien yhtymien ja yksikköjen perustamiselle tosin aseistuksen ja materiaalin puute asetti rajoituksensa, kuten jo materiaalia käsiteltäessä olemme todenneet. Tämä

seikka korostaakin yhä vahvemmin materiaalin valtavaa puutetta. Joidenkin uusien, ennen kaikkea jalkaväkiyksiköiden perustaminen olisi kuitenkin ollut mahdollista, mutta tärkeintä olisi ollut saada tyydyttävästi koulutettua täydennystä rintamajoukoille, joiden rivit sodan viimeisiin viikkoihin mennessä olivat arveluttavasti harventuneet, joiden miehet olivat ei vain väsyneet vaan monin paikoin loppuun uupuneet.

Muuan henkilö kirjoitti joitakin vuosia sotiemme jälkeen Sotilas-aikakauslehdessä eräästä ihmeellisestä rajakäsitteestä, jonka mukaan sodanalkaisen armeijamme vahvuus määräytyi noin 9 divisioonaksi. Korkein sotilasjohto oli muka omaksunut tämän vahvuusrajan siitä huolimatta, että tunnettiin vastustajan valtava ylivoima. Tähän voidaan vastata, että suojajoukot, kenttä- ja kotiarmeija, joista viimeinenkin aikanaan siirtyi kenttäarmeijaan, olivat tuntuvasti yli 9 divisioonaa, ja sikäli kuin jokin vahvuusraja oli olemassa, se oli aina aseistamismahdollisuuksien ja käytettävissä olevan miehistömäärän yläpuolella. Suunnitelmissa oli viisainta pitää jalat maan päällä, sillä aseistamattomien ja harjoittamattomien joukkojen käyttö rintamalla on edesvastuutonta.

6. Puolustusvyöhykkeen linnoittaminen

Aseistuksen ja sen tulivoiman rinnalla oli rajaseudun linnoituksilla erittäin tärkeä merkitys. Aseiden, erityisesti aktiivista toimintaa tukevien ja manööverikelpoisten voimakkaiden tullaseiden, lähinnä liikkuvan tykistön ja toisaalta sinänsä passiivisten linnoitusten keskinäisestä suhteesta oli jo 20- ja 30-luvulla suoritettu periaatekeskustelua ja rajankäyntiä. Puuttumatta tämän keskustelun yksityiskohtiin todettakoon lyhyesti, että linnoituksilla yksin, ilman aseita, ei ole mitään merkitystä. Mutta niin pian kuin edes osa, esim toinen puoli puolustusjoukoista on valkapa heikostikin aseistettu, moninkertaistavat linnoitukset näiden vähälstenkin aseiden arvon ja käyttömahdollisuuden. Mitä korkeammalle tasolle joukkojen aseistuksessa, myöskin liikkuvaa toimintaa tukevien aseiden hankinnassa ehditään, sitä suuremmaksi kasvaa linnoitusten merkitys juuri pienissä maissa, sillä niiden aseistus jää aina alakynteen suurvaltojen

rinnalla. Joidenkin yhtymien manööverivarmuutta voidaan tukea siten, että toisten yhtymien heikkoa tulivoimaa vahvistetaan linnoituksilla. Perushankintaohjelmien toteuttamisessa pyrittiin rinnan sekä käyttökelpoisten aseiden hankintaan että linnoitusten rakentamiseen, mutta kumpikin oli pahasti myöhässä sodan alkaessa, kuten jo aseistuksen ja ammusten kohdalla on todettu.

Vuoden 1938 ohjelmaan oli varattu vain 63,7 milj mk sekä vuoden 1939 lisäohjelmaan 400 milj mk niin Karjalan kannaksen kuin myös Itärajan linnoittamista varten. Kun 20—30-luvuilla oli yhteensä käytetty linnoituksiin vain 50—60 milj mk, näiden markkamäärien erosta käy selville, kuinka suuria puutteita ja aukkoja linnoituksissamme oli.

Kohta vapaussodan jälkeen 20-luvulla rakennettiin ohut ja harvahaiko linja betonisia tulipesäkkeitä ja miehistökorsuja sekä Kannakselle että Laatokan pohjoispuolelle Jänisjokilinjalta. Kannaksella linja kulki silloisen suojajoukkojen heikkouden ja liikekannallepanosysteemin hitauden vuoksi melkoisen kaukana rajasta, se noudatti linjaa Humaljoki—Kolkkala—Karhula—Summa—Muolaanjärvi—(Hotakka) — Muolaanlampi—Äyräpäänjärvi—Salmenkailta—Vuoksi—Suivantto—Taipale (Laatokan ranta). Tämän linjan ja Viipurin välille rakennettiin vielä joitakin erillisiä pesäkkettä.

Tämän jälkeen vallitsi linnoitustöissä pitkä, noin 5—6 vuoden tauko. Kun perushankintamäärärahoja 30-luvun alussa jälleen kovan työn jälkeen alettiin saada, yritettiin linnoitustyötkin jälleen saada käyntiin, mutta varojen niukkuuden vuoksi tulos oli melko heikko. Aikaa ja työvoimaa vaativat suunnittelutyötkin edistyivät varsin hitaasti, koska varat henkilökunnan palkkaamiseen olivat tiukalla. Vuonna 1931 työt jotenkuten saatiin jälleen käyntiin määrättyäni omalla vastuullani ”väärältä” momentilta käytettäväksi 500.000 mk eräiden kokeilujen ja esitöiden suorittamiseen. Töiden näin jälleen alettua tuli esille kysymys, onko täydennettävä ja vahvistettava aikaisemmin rakennettua, melkoisen heikkoa Humaljoen—Summan—Salmenkaidan linjaa valko heti pantava alulle uusi linja entisen edessä Kyrönniemen—Perkjärven korkeudella paremmassa maastossa. Huomattavien työsuoritusten ja valmiiden laitteiden — joskin osittain virheellisten — olemassaolo ja uusien määrärahojen

perin hidas ja epävarma saanti sekä vielä toistaiseksi valmistumaton nopeampi liikekannallepanosysteemi puhuivat vanhan linjan jatkamisen ja vahvistamisen puolesta, edullisempi maasto taas uuden linjan puolesta. Parempi oli myös saada yksi linja pitävämmäksi, ja sen jälkeen sekä osittain samanaikaisesti, määrärahoista riippuen, ryhdyttävä rakentamaan uutta asemaa eteen. Näin saataisiin aikaan tuiki tarpeellista syvyyttä tulevilla puolustusasemissa ja -maastossa.

Alettiin täydentää ja parantaa jo olemassa olevaa asemaa sekä ryhdyttiin rakentamaan oikealta siiveltä alkaen uutta asemaa Kyrönniemen—Kuolemajärven—Perkjärven linjalle, jota myöhemmin olisi ollut jatkettava Yskjärven—Punmusjärven—Pasurin kautta Vuokseen. Määrärahojen puutteessa ehti talvisodan alkuun mennessä valmistua vain Kyrönniemen—Kuolemajärven—Hatjalahdenjärven välinen osa.

Kun suojeluskuntaväki vapaaehtoisesti ryhtyi kesällä 1939 suorittamaan linnoitustöitä Kannaksella, sen työpanos ulottui koko asemaan, tulevaan Mannerheimin linjaan, Kyrönniemestä Laatokkaan saakka. Sen rakentamat laitteet olivat pääasiassa panssarinesteitä, jonkin verran myös muita kenttävarustuslaitteita kuten tulipesäkeitä ja miehistökorsuja. Kannaksen keskiosassa suoritettiin varustustöitä tällöin kahdessa paikassa, nimittäin Muolaan kannaksen—Salmenkaidan ja Yskjärven—Pasurin kankaan asemissa. Viimeksimainittua vahvistettiin YH:n aikana ja se määrättiin etummaisiksi päävastarinta-asemaksi, vaikka se olikin vain kenttälinoitettu. Ratkaisevasti tähän päätökseen vaikutti se, että asema oli varustettu panssarinesteillä. Oli valitettavaa, että vapaaehtoista linnoitustyövoimaa ei sijoitettu kesällä 1939 myös linjalle Hatjalahdenjärven pohjoispää—Perkjärvi—Muolaanjärven eteläpää vahvistamaan juuri Viipurin porttia, jossa Kannaksen puolustuksen murtuminen alkoi. Eräänä syynä tähän oli Perkjärvellä sijaitseva tykistön ampumaleiri, jossa koko tykistöemme säännöllisesti joka kesä suoritti ampumaharjoituksiaan. Mutta syvyyden lisääminen uudessa asemassa olisi vielä käynyt päinsä YH:n aikana määräämällä osa tämän lohkon joukoista ja reserveista varustustoihin tähän maastollisesti tuntuvasti vahvempaan asemaan. Rakennustyö olisi kylläkin vaatinut joukoilta suuria ponnistuksia, mutta mahdollisuuksien rajoissa se olisi ollut,

ja se olisi ainakin jonkin verran parantanut ja pitkittänyt Kannaksen puolustusta. Ratkaisevalla tavalla kuitenkin heikensi Kannaksen puolustuksen lujutta ja kestoaikaa alkaisempien vuosien määrärahojen puute. Oli säästetty valtion varoja, mutta liian harvassa olevat ja heikot kantalinnoitukset vaativat joukolta paitsi vaivaa ja kärsimyksiä uupumiseen saakka, myös rivejä liiaksi harventaneita veriuuhreja.

*

Puheissa, kirjallisuudessa ja keskusteluissa on usein esitetty kysymys, oliko talvisota vältettävissä. Näin pelkistettyyn kysymykseen on helppo vastata, jos kysymys kohdistuu Suomeen, mutta paljon vaikeampi, jos se kohdistuu Neuvostoliittoon. Talvisota olisi tietenkin voitu välttää, mutta vain sillä ehdolla, että Suomi olisi myöntynyt asetettuihin minimivaatimuksiin. Kysymystä on kuitenkin jatkettava edelleen: mihin tuo "rauhanomainen ratkaisu" olisi johtanut? Olisiko se taannut Suomen itsenäisyyden ja riippumattomuuden?

Hitlerin ja Stalinin tekemän sopimuksen mukaisesti oli Suomi joutunut selvästi Neuvostoliiton etupiiriin. Jos ensimmäiseen Neuvostoliiton vaatimukseen meillä olisi suostuttu, ei kukaan voine vakavasti uskoa, että oven raottamisen jälkeen Suomi olisi voinut jatkaa entistä ulkopoliittikkaansa, pohjoismaisen puolueettomuuden linjaa. Neuvostoliitto osoitti monissa eri yhteyksissä, ettei se tunustanut Suomea pohjoismaisen puolueettomuuspiirin jäseneksi. Se ei luottanut meidän puolueettomuuteemme, vaan esitti ensimmäisen vaatimuksensa perustellen sitä ei vain Leningradin turvallisuuteen vedoten vaan myös Suomen sillanpääasemasta aiheutuvilla strategisilla näkökohdilla.

Mutta olisiko vaadittu rajansiirto ja tukikohta Hangon alueella poistanut Venäjän epäluulot silloisessa sodanajan epäluulojen ja etupiiripoliittikan ristiaallokossa? Ei suinkaan! Sillanpää olisi jatkuvasti ollut painajaisena. Siihen odotti NI Hitlerin Saksan hyökkäävän. Seuraavana askeleena olisi ollut pyrkimys koko sillanpään likvidoimiseen, kuten Kuusisen hallituksen muodostaminen ja taipumattomuus neuvottelujen uudelleen aloittamiseen selvästi osoittivat. Ystävyys- ja avunantosopimus, jota neuvottelujen alussa jo oli väläytetty, olisi pian uudelleen sukeltanut esiin.

Asian ydin on siinä, ettei Suomi syksyn 1939 olosuhteissa katsonut voivansa alistua elämään Neuvostoliiton vaikutuspiirissä, koska se pelkäsi alistumisen johtavan itsenäisyyden tuhoon. Yksimielinen Suomen kansa näki liiallisten myönnytysten tiellä kuolemanvaaran; siihen perustui hallituksen taipumattomuus liiallisiin myönnytyksiin heikosta puolustusvalmiudestamme huolimatta. Tästä syystä syttyi talvisota. Se ei ollut mitään ylitiönsänmaallisuutta, kuten viime aikoina eräillä tahoilla on pyritty väittämään. Se ei ollut vältettävissä, koska Suomi piti itsenäisyyttä kallisarvoisempana kuin taloudellisia ja alueellisiakin menetyksiä.

On oikein, että talvisodan lopputulos on arvioitu tappioksemme, joka kuitenkin oli voitto. Se oli tappio, koska menetimme suurimman ja parhaimman osan Karjalasta. Se oli suuri torjuntavoitto, koska heikosta puolustusvalmiudesta huolimatta olimme pystyneet estämään hyökkääjän saavuttamasta päämääräänsä ja koska itsensä määräämisoloittemme tuhon toteuttajaksi muodostetusta Kuusisen hallituksesta oli lopullisessa välien selvityksessä luovuttu. Torjuntavoittonne oli 105 kunnian päivän taistelu, koska se pelasti asuinjaksemme Kanta-Suomen. Itsenäisyytemme turvaamiseksi käyty puolustustaistelunne on merkinnyt kunnioituksen ja arvonannon nousua maatumme kohtaan niin ystävien kuin entisten vastustajienkin piirissä.